

DIKGANG TSE DI AKARETSANG

Puso e lwantshana le go dutla ga metsi

Chris Bathembu

Cynthia Ncapayi wa kwa Port Elizabeth, kwa Kapa Botlhaba, o ne a gagametsa fa a bona lekwalo la gagwe la dituelelo tsa metsi le bontsha fa a kolota madi a a fetang R70 000. Ncapayi ke motsadi a le esi yo a bonang mogolo o o kwa tlase ga R200 000 ka ngwaga. O itse sentle gore bana ba gagwe ba ba bedi ba ka se senye metsi go le kalo, bogolo jang ka a sena le ka kisara, šawara kgotsa sekotlolo se segolo sa go tlhapela.

Morago ga go dira diphuruphutso, go ne ga lemogiwa gore Ncapayi ke motswasetlhabelo wa metsi a a dutlang a a bakileng matsapa mo makeišeneng a le mantsi a Aforika Borwa. Baagisani ba gagwe ba bantsi ba begile dituediso tsa bona tse di boitshegang mo dikgweding tse di sa tswang go feta mme seo se ne sa gola-ganngwa le dipeipi tse di dutlang le dipompo tse di robegileng.

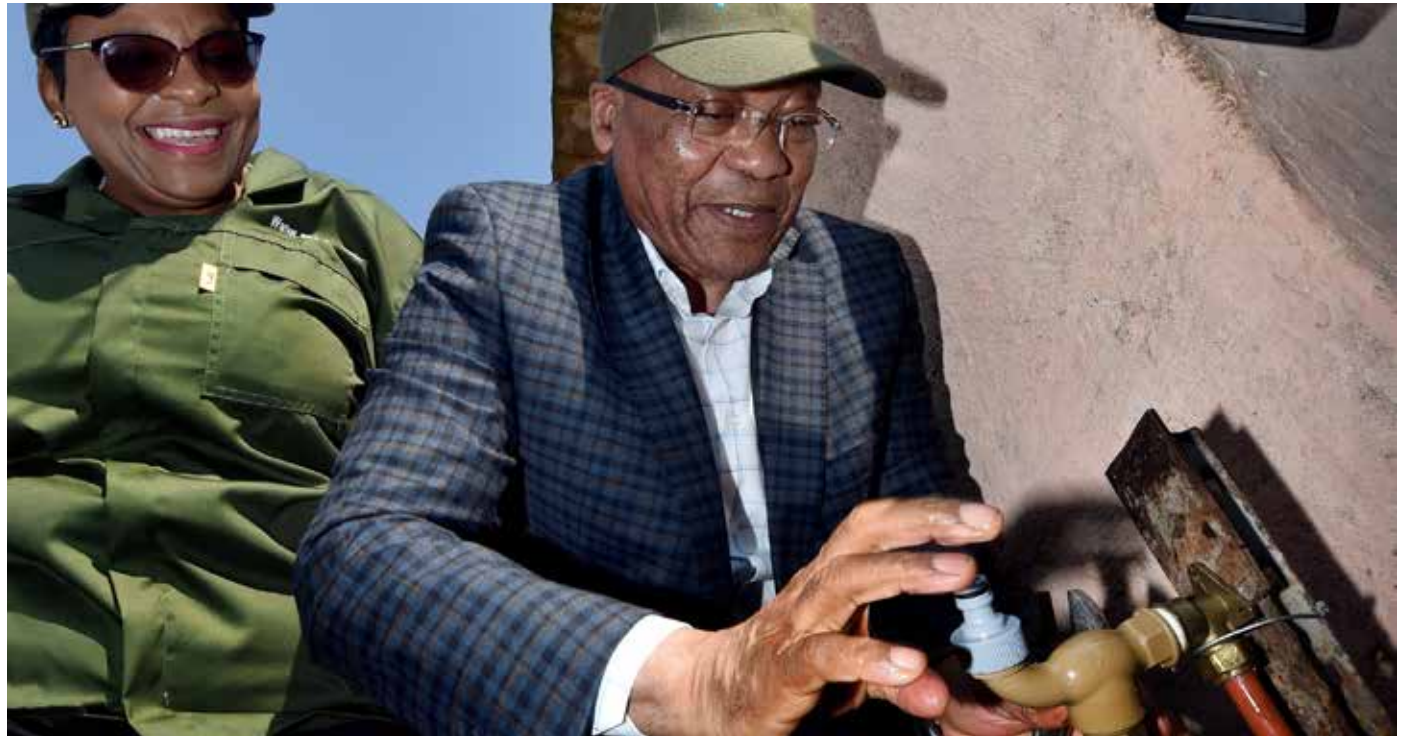
Ngwaga o mongwe le o mongwe, Aforika Borwa e latlhegelwa ke R7 bilione ka ntlha ya go dutla ga metsi mme ditshenyegelo tsa mothale o di tseela naga madi a le mantsi. Ano ke metsi a a ka bong a dirisitswe ke malapa a le dimilione milione ao a senang ditirelo tsa motheo tse di jaaka tsa metsi le kgeleloleswe.

Fela lenaane le lentšhwa la go somarela metsi le le atlenegisitsweng ke Kabinete le solofelwa le tla somarela dilitara di le dimilione tsa metsi a a senyegang. Moporesitente Jacob Zuma o thankgolotse Lenaane la Puso la go Lwantshana le go Dutla ga Metsi kwa Port Elizabeth mo malobeng mme seno se tla tlhagisa badirikadiatla ba le 15 000, badiredi ba tsa metsi le ba dipeipi ba tla bo ba lokisa dipompo le dipeipi mo metseng ya bobona jaaka karolo ya go tlotlomatsa tshomarelo ya metsi.

Lenaane leno le solofelwa le tla diragadiwa mo dingwageng di feta di le tlhano mme bašwa ba le 15 000 ba ba senang ditiro ba tla katisiwa mo maphatatlirelong a le mararo e leng, la badiredi ba tsa metsi, la badirikadiatla le la batsenyadipompo. Seno ke go netefatsa gore Lekala la Metsi le Kgeleloleswe la Aforika Borwa le tlamelwa ka bokgoni le badiredi ba ba nang le bokgoni jo bo maleba ba ba ntsi go fokotsa tatlhegelo ya metsi mo nageng.

Tona ya Lefapha la Metsi le Kgeleloleswe Nomvula Mokonyane o setse a thapile Rand Water go tsenyatirisonng Porojeke ya go Lwantshana le go Dutla ga Metsi.

“Mo Puong ya Maemo a Setšhaba, Moporesitente o ne a totobatsa matshwenyego a madi a a dirisiwang ngwaga le ngwaga a a fetang bokaneka R7 bilione mo mafaratlhatlheng a a onetseng a mo nageng mo dipompong tse di

Moporesitente Jacob Zuma, yo a bonalang fano a na le Tona ya Lefapha la Merero ya Metsi le Kgeleloleswe Nomvula Mokonyane, ba thankgolotse lenaane la go somarela metsi le le tla tlholang gape le ditšhono tsa go katisa bašwa ba le diketekete.

dutlang. Rena le metsi a mangwe a re sa itseng gore a felela kae. O ne a laela lefapha gore le tlhagise ditsela tsa go tsereganya,” Tona Mokonyane o buile jalo.

“Lenaane la go Lwantshana le go Dutla ga Metsi ga le kitla le re somarela fela metsi mme le tla neela diketekete tsa bašwa ba maAforika Borwa ditšhono tsa ditiro tsa leruri jaaka badirikadiatla, batsenyadipompo mmogo le badiredi ba tsa metsi ba ba tla dirang ka fa tlase ga mebasepala e e nopotsweng,” o buile jalo.

Katiso e tla diragadiwa ka dikgato mme kgato ya ntlha e solofetswe fa e tla thapa bašwa ba le 3 000 mme e tla latelwa ke baithuti ba le 5 000 mo kगतong ya bobedi mme go latele baithuti ba le 7 000 ba ba tla katisiawang mo kगतong ya boraro mo ngwageng wa matlole wa 2017/18.

Fa a ne a bua kwa Port Elizabeth, koo lenaane leno le thankgolotsweng semmuso teng, Moporesitente Zuma o tlhalositse gore badiredi ba tsa metsi bano ba tla baakanya, ba phosolla le go tlhomela didirisiwa tse dintšhwa boemong jwa tse di onetseng. Ba tla dira ka fa tlase ga mebasepala goralala naga ka bophara.

“Molaetsa o o botlhokwa kwa go lona ke

gore re tshwanetse go somarela metsi. Metsi ga go ree gore ga a fele. Fa re sa a tlhokomele, a tla fela. Botlho re a bona fa metsi a dutla mo mebileng le kwa malapeng a rona mo dipompong le mo dipeiping tse di dutlang.

“Ditshenyegelo tse tsa metsi di diragala gape le ka mefuta e e farologaneng e e jaaka mafaratlhatlha a ka fa tlase ga lefatshe, didirisiwa tse di nang le diphoso le tse di sa tlhokomelweng ka tshwanelo mmogo le mafaratlhatlha a a onalang,” Moporesitente o buile jalo.

Dimasepala le tsone di setse di ntse di simolotse ka diporojeke tse dikgologadi tsa go ntšhwafatsa mafaratlhatlha, bogolojang dipeipi tse di dutlang. Porojeke ya go Lwantshana le go Dutla ga Metsi e tla tshegetsatsa seo ba Lefapha la Metsi le Kgeleloleswe mmogo le ba mebasepala ba samaganeng le sone, go aga sešwa dipeipi tse di thubegileng le mafaratlhatlha a mangwe, o buile jalo.

Puso e beetse thoko R680 milione mo ngwageng ono wa matlole.

Tona Mokonyane o buile gore mebasepala e le 27 ya dikgalo mo nageng e mo maemong a a tlhobaetsang fa go tla mo tlamelong ya metsi. “Ka go dirisana mmogo le diboto tsa metsi, re

tla katisa bašwa, re ba neele kalogo ya semmuso mo di-SETA mme e bile ba tla samaganngwa le diboto tsa rona tse di farologaneng, tse di tla re thusang ka bokgoni,” o buile jalo.

O tlaleletse ka gore bašwa ba le bantsi gape ba tla tsenngwa mo mebasepaleng ya kgaolo mo go tlhokegang thuso.

Meyara wa Nelson Mandela Bay Danny Jordan o tlhalositse gore teropokgolo ya Nelson Mandela, e e akaretsang mebasepala ya Port Elizabeth, Uitenhage le Despatch, ke mafelo a a tlhangelang metsi.

“Re na le kgwetlho e e namagadi, ke ka ntlha ya lebaka leno mo re boneng go le maleba go sweetsa go beeletsa thata mo go somarelang metsi jaaka motswedi o o botlhokwa mo teropokgolong eno. Re motlotlo tota gore Moporesitente a bo a le fano go thankgolola ntwana eno e e ka ga metsi,” Jordan o buile jalo.

“Mo lefelong la rona jaaka teropokgolo, re tshwanetse go samagana le matsapa a metsi a a dutlang. Dituediso tse dintsi tse di kwa godimo tsa metsi tse batho ba di tshwereng ga se ka ntlha ya gore ba dirisa metsi botlhaswa mme ke ka ntlha ya go tlhabela ga mebasepala mo go samaganeng le metsi a a dutlang,” o buile jalo.

SOMARELA METSI: GO SIMOLOLA KA WENA

Ngwaga o mongwe le o mongwe puso e latlhegelwa ke dibilione bilione tsa diranta ka ntlha ya metsi a a dutlang e bile, le fa go na le lenaane le le thankgolotsweng go samagana le seno, ke maikarabelo a rona rotlho go somarela lerothodi le lengwe le le lengwe la metsi.

Go somarela metsi go botlhokwa mo tiko-longong. Go thusa gore naga e samagane le go tlhabela ga metsi ebile go ka go bolokela madi. Vuk'uzenzele e go tlisetša maele a ka fao o ka somarelang metsi ka teng.

DITSELA TSA GO SEKETSA METSI KWA GAE

- Tswala pompo fa o tlhapa sefatlhego, meno kgotsa fa o tlosa ditedu.
- Fa o batla go tlhapela mo bateng e kgolo, o seke wa e tlatsa peepee. Fa o tlhapela mo bateng o ka dirisa dilitara di le 80 le di le 150 mo bateng e le nngwe e kgolo.

- Diketlele di se tlatsiwe peepee mme di tshelwe metsi a a lekaneng a o a tlhokang. Seno se tla go fokoletsa gape le dituelelo tsa motlakase.
- O se tlatse go feta tekano dilo tse di jaaka dipitsa tsa go apaya ka ntlha ya fa seno se ka go jela motlakase o montsi go bedisa metsi.
- Baakanya ntlwanaboithusetso e e dutlang

go seng jalo o tla senyegelwa ke dilitara di le 100 000 tsa metsi ka ngwaga.

- Efoga go bulela metsi a go tsamaisa leswe kwa ntlwanaboithusetso go sa tlhokagale. Latlhela dithišu, ditshenekegi le maswe a mangwe kwa motomong wa ditlakala go na le go di latlhela mo ntlwanaboithusetso. Kana gangwe le gape fa o bulela metsi mo ntlwanaboithusetso go dirisa dilitara di le 12 tsa metsi

- Dirisa metsi a a dirisitsweng - metsi a go tlhapilweng ka one, a go tlhatswitsweng ka one le a a babalesegileng ao a dirisitsweng felo gongwe - go ka tsamaisa mantle kwa dintlwanaboithusetso.
- Dirisa kgamele boemong jwa lethompo go tlhatswa sejanaga sa gago. Fa o gape-

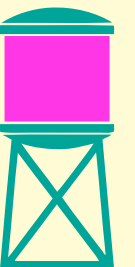

- letsega go dirisa lethompo, le tsenye sekhurumetswana sa go gasa metsi se se kgonang go le tswala fa o sa gase metsi mo sejanageng.
- Balemirui ba tshwanetse go netefatsa gore dikhemikhale tse di kotsi tse ba di dirisang kगतlhanong le ditshenekegi ga di atumele metswedi ya metsi.
- Se dirise dinoka le masi a dinoka jaaka dintlwanaboithusetso.
- Fa o ka bona motho a tshilafatsa metsi

Letsetša ba Blue Scorpions mo go 0800 200 200.

DITSELA TSA GO SEKETSA METSI MO TSHINGWANENG

- Ka gale nosetsa dijalo tsa gago mo mosong kgotsa maitseboa, fa mogote o se bogale jalo. Magareng ga 10:00 le 15:00 90% ya metsi e ka go latlhegela ka ntlha ya moafalo.
- Gangwe le gape fa o apaya mae ka metsi, dirisa metsi ao fa a rurufetse go nosetseng dijalo tsa gago. Di tla unngwelwa go tswa mo dikotleng tse di tswang mo dikgapetleng tsa one.
- Se nosetse ditshingwana gangwe le gape, fela o nosetse sentle. Fa o dirisa lethompo la tshingwana o ka dirisa dilitara di le 30 tsa metsi ka motsotso.
- Metsi a pula le one a ka bolokiwa go nna le mosola mo ditankeng gore a nosetse ditshingwana.

Motswedi: Lefapha la Metsi le Kgeleloleswe

